

SEMICENTENARUL NAȚIONALULUI CLUJEAN

Din amintirile unui „membru fondator”

Prima stagiune teatrală în București, după războiul din 1914, s-a deschis sub semnul incertitudinii. Împrejurări din viața de culise, asupra cărora nu e aici locul să întîrziem, au făcut ca vechi și strînse legături de colaborare cu actorii de frunte ai momentului să se destrame și să mă determine a asculta sfatul amicului meu Ghibericon, de a pleca cu el la Cluj.

— La Cluj ?

— Da. Bîrsan a fost numit directorul teatrului.

— Care teatru ?

— S-a decis înființarea unui Teatru Național la Cluj, după modelul celui din București. Tu n-ai auzit nimic ?

— Nu, n-am auzit.

— Consiliul Dirigent vrea ca și la Cluj să ia ființă instituții de artă care să rivalizeze cu cele din București, în primul rînd, un Teatru Național.

— Ca la Iași și la Craiova.

— Nu, domnule, n-auzi ? Ca la București, un teatru cu subvenție mare, cu salarii ca ale Naționalului, cu tot. L-au pus director pe Bîrsan, ca răsplată pentru cele unsprezece turnee făcute în Ardeal, sub unguri. E chestie mare. Se înființează și Operă.

— Da, și ?

— Și, pentru teatru se fac angajamente. Eu am și semnat contractul ieri. Plecăm peste o zi, două, că lefurile au început să curgă de la 15 septembrie. Ți-am spus, lefuri mari ca la Naționalul din București. Te-aș fi chemat eu, dar te știam prea legat de Maiorescu.

— Și crezi că m-ar lua și pe mine ?

— După cîte știu, regizor de culise nu e încă nimeni. Actorii sînt angajați mulți.

— Cine ? Cam cine ?

— Să începem cu Olimpia și cu Zaharia Bîrsan. Mai vin de la București Sonia Clu-

ceru. Aurel Athanasescu, Nicu Dimitriu, o fată frumoasă — Tilia Holda, Arsene Popovici, Virgil Vasilescu, Corneliu Potcoavă. De la Craiova i-a luat pe Stănescu-Papa, pe Mihăilescu-Brâila și pe Neamtzu Ottonel. E și Jeana Popovici.

— Stăm bine. Hai la Bîrsan. Gata! M-am hotărît. Fug!

— Unde fugi?

— De la ai mei. Nici nu mai dau ochi cu Iancovescu și cu Mihailescu. Fug cu tine la Cluj. Numai să fie postul vacant.

Am pornit pe loc la Zaharia Bîrsan. Cînd am ajuns în dreptul casei lui, m-am codit să intru, l-am lăsat pe Ghibericon să se ducă întîi să întrebe. Bîrsan a trimis imediat să mă cheme. Mă cunoștea bine. Într-un turneu cu *Trandafirii roșii*, pe care-l făcuse cu un an înainte în Moldova, jucasem pe Moș-Amurg. Dezbaterea n-a fost lungă. Bîrsan era euforic și prietenos. Peste o jumătate de ceas, ieșisem angajat ca regizor de culise al Teatrului Național din Cluj cu 1300 de lei pe lună. Adică 1300 de coroane, așa se numeau la acea oră banii Ardealului.

Am plecat curînd la Cluj, unde prima mea sarcină a fost să iau în primire, de la vechia conducere, teatrul: decoruri, costume, recuzite, mobile. Cu această ocazie am luat și primele lecții de limbă maghiară, toți șefii de ateliere fiind unguri, Szilagyi, Szalay, Dezső, Kiss. M-am împrietenit ușor cu ei, și toți, în loc să plece după verificarea inventarului, au rămas în slujba Teatrului Național, continuînd să-mi fie profesori de limbă ungurească ani de zile. Am deprins ușor graiul lor, pe care-l vorbeam aproape bine cînd am plecat din Cluj.

Repetițiile au început cu mai multe piese: *Ovidiu*, *O scrisoare pierdută*, *Doctorul fără voie*, *Cinematograful* și *Lorica noastră*.

Teatrul s-a deschis la 1 decembrie cu un spectacol festiv. A fost o adevărată sărbătoare națională. Solemnitate, emoție, discursuri. Tot Consiliul Dirigent era de față, instalat în lojile din fund. Asistau toate personalitățile culturale ardeleni. Parcă văd și acum barba impunătoare a popii Ion Agârbiceanu, instalat în prima bancă.

A vorbit Vasile Oswald, primarul orașului, amintind de acțiunea „Societății pentru fond de teatru” din Brașov și de Iosif Vulcan din Oradea, neobosit luptător pentru un teatru românesc în Ardeal, căruia i se împlinea atunci idealul. Zaharia Bîrsan a ridicat sala în picioare cînd a apărut. El a declarat că peregrinările lui din trecut prin centrele urbane ardelenesti sînt încununate în marea sărbătoare de azi. Programul propriu-zis cuprindea recitări potrivite cu însemnătatea clipei: *Poemul Unirii*, spus de Olimpia Bîrsan, iar la sfîrșit s-a jucat piesa cu simbolicul titlu: *Se face ziua* de Zaharia Bîrsan.

Total a mers bine, și-ar fi mers tot așa pînă la sfîrșit dacă regizorul de culise, de nelinește, de bucurie, de prea multă grijă, n-ar fi făcut una boacănă chiar la acest prim

spectacol. Acțiunea piesei se desfășoară într-un cămin românesc, la țară, prin ținuturile muntoase ale Abrudului. Lavițe pe de lături, o vatră cu focul aprins ocupa un sfert din încăpere, pe podea un chepeng de pivniță, care trebuia să se deschidă într-un anumit moment, ca să se ascundă, jos în beci, un grof ungur, fugărit de răsculați. Cu toată atenția încordată a regizorului, s-a strecurat o greșeală în așezarea decorului: vatra a fost pusă în așa fel încît călca peste chepeng. Acest amănunt, acest simbol de catastrofă n-a fost observat de nimeni. Gata! Sus cortina. Acum pivnița nu se mai putea deschide, groful n-avea unde să dispară, acțiunea piesei se împotmolea. Cînd regizorul de culise a băgat de seamă, era prea tîrziu. Actorii din scenă au fost nevoiți să ia pe sus vatra, cu foc cu tot, și s-o mute din loc ca pe o mobilă, în vîzul publicului care, natural, a început să rîdă. În mijlocul dramei, acest intermezzo comic a fost un mic dezastru. Cînd a căzut cortina finală, aplauzele nesfîrșite arătau că publicul uitase incidentul, dar regizorul de culise, de rușine, a intrat în pămînt, a fugit să nu dea ochi cu directorul: Zaharia Bîrsan era unul din actorii care pusese umărul să clintească vatra din loc. Scaunul bietului regizor la banchetul sărbătorec a rămas neocupat.

A doua zi, un spectacol mult mai greu — *Ovidiu* — s-a petrecut în condiții optime, în entuziasmul sălii. La sfîrșit, directorul, care jucase pe *Ovidiu*, l-a mîngîiat pe regizorul de culise, în semn că l-a iertat de întîmplarea din ajun. Apoi l-a luat cu el la masă. Și nu peste multă vreme l-a avansat director de scenă.

Așa a început prima stagiune a Teatrului Național din Cluj, care n-a durat prea mult. Numai patru luni. De la 1 decembrie 1919 pînă la 1 aprilie 1920. De ce s-a închis așa de timpuriu, nu mai știu. Niște încurcături cu ministerul. Dar în acest scurt răstimp s-au dat nu mai puțin de cincisprezece premiere. Dacă facem bine socoteala, asta înseamnă o premieră în fiecare săptămînă. Și teatrul avea un personal destul de redus, o mînă de oameni. Cu regizor, cu suflor, cu tot, nu eram treizeci de angajați.

Datele acestea se găsesc în cartea lui Aurel Buteanu — *Teatrul românesc în Ardeal și Banat*. Sînt trecut acolo regizor la toate spectacolele stagiunii. Citesc și parcă nu-mi vine să-mi cred ochilor, azi cînd ne-am deprins să repetăm fiecare piesă luni și luni de zile.

Cei șapte ani cît am lucrat la Teatrul Național din Cluj reprezintă adevăratul meu început de carieră, desfășurat sub blînda ombra a lui Zaharia Bîrsan, de care îmi amintesc întotdeauna cu respect, cu dragoste, cu pietate. Anii petrecuți la Cluj, priviți acum cu ochii trecutului, îmi apar ca cei mai frumoși din lunga mea viață de om de teatru.

SICĂ ALEXANDRESCU